

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความรู้พื้นฐานโพลิเมอร์

โพลิเมอร์ คืออะไร

โพลิเมอร์ (Polymer) มาจากคำกรีก 2 คำ คือ POLY แปลว่าหลายหรือมาก และ MER แปลว่าหน่วยหรือส่วน ดังนั้นโพลิเมอร์จึงเป็นสารที่มีโมเลกุลสูงมาก โดยที่โมเลกุลเหล่านี้ประกอบด้วยหน่วยที่ซ้ำ ๆ กัน เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสารประกอบอินทรีย์ที่มีน้ำหนักโมเลกุลสูง (High Molecular Weight) เกิดขึ้นในธรรมชาติหรือสังเคราะห์ขึ้นมา ประกอบด้วยหน่วยเล็ก ๆ ซึ่งเหมือน ๆ กันที่เรียกว่า โมโนเมอร์ (Monomer) มาต่อกันด้วยพันธะเคมี (Chemical Bond) โดยในที่นี้จะกล่าวถึงการสังเคราะห์โพลิเมอร์ ความรู้เกี่ยวข้องกับเครื่องปฏิกรณ์ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 การสังเคราะห์โพลิเมอร์

โพลิเมอร์ไรเซชัน คือปฏิกิริยาที่ทำให้โมโนเมอร์ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป เกิดปฏิกิริยาแบบควบแน่นหรือแบบรวมตัวเป็นสายโซ่ยาว ๆ และน้ำหนักโมเลกุลเป็นหลายพันเท่าของโมโนเมอร์ จึงมีคุณสมบัติต่าง ๆ แตกต่างจากโมโนเมอร์ โดยการจำแนกการเกิดโพลิเมอร์ไรเซชันอาจจำแนกตามวิธีการต่าง ๆ ได้ดังนี้

- A. ตามปฏิกิริยาที่เกิด
- B. ตามหน่วยที่ซ้ำกัน
- C. ตามการเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับความร้อน
- D. ตามเทคนิคการเตรียม
- E. ตามความเป็นเนื้อเดียวกันของโพลิเมอร์

A. โพลีเมอร์ไรเซชัน เมื่อแบ่งตามปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นได้ 2 ชนิด

A.1 โพลีเมอร์ไรเซชันแบบขั้นหรือแบบควบแน่น (Step or Condensation Polymerization) เป็นโพลีเมอร์ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันในโครงสร้างของโพลีเมอร์กับโมโนเมอร์ที่ใช้สังเคราะห์โพลีเมอร์นั้น พบว่ามีโมเลกุลเล็ก ๆ ขาดหายไป เช่น H_2O , HCl , CH_3OH

A.2 โพลีเมอร์ไรเซชันแบบลูกโซ่หรือแบบรวมตัว (Chain or Addition Polymerization) เป็นโพลีเมอร์ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันในโครงสร้างของโพลีเมอร์กับโมโนเมอร์ที่ใช้สังเคราะห์โพลีเมอร์นั้น ไม่มีโมเลกุลเล็ก ๆ ขาดหายไป กล่าวคือหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันของโพลีเมอร์มีจำนวนอะตอมเท่ากับอะตอมในโมโนเมอร์

โพลีเมอร์ไรเซชันอีกแบบหนึ่งคือโพลีเมอร์ไรเซชันแบบผสม โดยทำให้ปฏิกิริยาแบบควบแน่นก่อน เพื่อให้เกิดโพลีเมอร์ที่มีโมเลกุลเล็ก ๆ แล้วจึงทำปฏิกิริยาแบบรวมตัวเพื่อให้เป็นโพลีเมอร์ที่มีโมเลกุลขนาดใหญ่ด้วยโมโนเมอร์ตัวที่สาม อาทิเช่นการสังเคราะห์โพลีเอสเตอร์และโพลียูรีเทน

B. โพลีเมอร์ไรเซชัน เมื่อแบ่งตามหน่วยที่ซ้ำกันได้ 2 ชนิด

B.1 โฮโมโพลีเมอร์ ได้แก่ โพลีเมอร์ที่ในสายโซ่โพลีเมอร์มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันเพียงชนิดเดียวเท่านั้น เช่น โพลีเอทิลีน มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันคือเอทิลีน

B.2 โคโพลีเมอร์ ได้แก่ โพลีเมอร์ที่ในสายโซ่โพลีเมอร์มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กัน 2 ชนิดหรือมากกว่า 2 ชนิด เช่น โพลีเมอร์ของสไตรีนและไวนิลคลอไรด์มีทั้งสไตรีนและไวนิลคลอไรด์ในสายโซ่ของโพลีเมอร์

โคโพลีเมอร์ที่มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กัน 2 ชนิด ยังสามารถแบ่งตามลักษณะของการจัดเรียงของหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันในโมเลกุลออกเป็น 4 ชนิด คือ

B.2.1 โคโพลีเมอร์แบบแรนดัม (Random Copolymer) โคโพลีเมอร์ที่มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันทั้งสองชนิดในสายโซ่โพลีเมอร์จัดเรียงกันอย่างไม่เป็นระเบียบ

B.2.2 โคโพลีเมอร์แบบสลับ (Alternative Copolymer) โคโพลีเมอร์ที่มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันทั้งสองชนิดในสายโซ่โพลีเมอร์จัดเรียงสลับกันไปเรื่อย ๆ

B.2.3 บล็อกโคโพลีเมอร์ (Block Copolymer) โคโพลีเมอร์ที่มีหน่วยที่ซ้ำ ๆ กันวางเรียงกันเป็นเป็นแถว ๆ สลับกันไปเรื่อย ๆ

B.2.4 กราฟต์โคโพลิเมอร์ (Graft Copolymer) โคลิโพลิเมอร์ชนิดนี้มีโมโนเมอร์ชนิดหนึ่งเรียงกันเป็นแถวยาว และในระหว่างแถวมีโมโนเมอร์อีกชนิดหนึ่งแตกสาขาเป็นแถวยาวออกไป

C. โพลิเมอร์ไรเซชัน เมื่อแบ่งตามการเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับความร้อนได้ 2 ชนิด

C.1 เทอร์โมพลาสติก (Thermoplastic Polymer) โพลิเมอร์ประเภทนี้สามารถหลอมตัวเมื่อได้รับความร้อน แล้วแข็งตัวเมื่อทำให้เย็นลง การหลอมตัวและการเย็นตัวลงกระทำได้หลายๆ ครั้ง โดยไม่กระทบต่อคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของโพลิเมอร์นั้น กล่าวคือโครงสร้างของโพลิเมอร์ไม่เปลี่ยนแปลง ตัวอย่างเช่น โพลีสไตรีน โพลีไวนิลคลอไรด์

C.2 เทอร์โมเซต (Thermosets Polymer) โพลิเมอร์ประเภทนี้สามารถหลอมตัวได้เฉพาะครั้งแรกเท่านั้น ตามด้วยการเชื่อมโยงระหว่างโมเลกุลของโพลิเมอร์นั้นเป็นผลให้โพลิเมอร์มีโครงสร้างแบบเชื่อมโยง (Crosslinked) และแบบร่างแห (Network) โครงสร้างของโพลิเมอร์จะคงตัวหรือไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีก เมื่อเทอร์โมเซตได้รับความร้อนจะไม่สามารถหลอมตัวได้อีก ถ้าให้ความร้อนมาก ๆ พันธะระหว่างโมเลกุลในเทอร์โมเซตจะสลายตัวลง และได้วัสดุที่มีสมบัติเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตัวอย่างเช่น เมลามีน ฟอรัมาดีไฮด์เรซิน

D. โพลิเมอร์ไรเซชัน เมื่อแบ่งตามเทคนิคการเตรียมได้ 4 ชนิด

D.1 โพลิเมอร์ไรเซชันแบบบัลค์ (Bulk Polymerization) ระบบหรือเครื่องปฏิกรณ์ของการเกิดปฏิกิริยามีเพียงโมโนเมอร์หรือคูโมโนเมอร์บริสุทธิ์ และตัวริเริ่มเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่มีตัวทำละลายหรือสารอื่น เหมาะสมกับโพลิเมอร์ไรเซชันแบบควบแน่นหรือแบบขั้น เพราะไม่มีปัญหาการกระจายความร้อน ความหนืด และการสูญผลิตผลพลอยได้ที่เป็นโมเลกุลเล็ก (HC_1 , H_2O , CH_3OH) ออกไปก็เป็นไปอย่างสะดวก

ตัวอย่างโพลิเมอร์ที่เตรียมโดยโพลิเมอร์ไรเซชันแบบบัลค์ได้แก่ โพลิเมทิลเมทาโครเลต (PMMA), โพลีสไตรีน (PS) และโพลีไวนิลคลอไรด์ (PVC)

D.2 โพลิเมอร์ไรเซชันแบบสารละลาย (Solution Polymerization) โพลิเมอร์ไรเซชันแบบนี้มีโมโนเมอร์หรือคูโมโนเมอร์ และตัวริเริ่มละลายในตัวทำละลายที่เหมาะสม เช่น เบนซีน โทลูอีน คลอโรฟอร์ม และไฮโดรคาร์บอน โพลิเมอร์ที่ได้อาจจะละลายในตัวทำละลาย หรืออาจตกตะกอนออกจากสารละลายก็ได้ โพลิเมอร์ไรเซชันแบบนี้ไม่มีปัญหาเรื่องการควบคุมอุณหภูมิ เนื่องจากมีตัวทำละลายทำหน้าที่ถ่ายเทความร้อน

โพลิเมอร์ไรเซชันแบบสารละลายสามารถใช้ในการผลิตโพลิเมอร์ที่ได้ไปเป็นโพลิเมอร์อื่น โดยปฏิกิริยาทางเคมี เช่น กรณีการเตรียมโพลิไวนิลแอลกอฮอล์ ซึ่งโพลิเมอร์นี้ไม่สามารถเตรียมได้โดยตรงจากโมโนเมอร์ คือ ไวนิลแอลกอฮอล์ เพราะเป็นสารที่ไม่สามารถเตรียมได้ ดังนั้นจึงต้องเตรียมโดยวิธีทางอ้อม คือเตรียมโพลิไวนิลอะซิเตตจากไวนิลอะซิเตต หลังจากนั้นเกิดปฏิกิริยาไฮโดรไลซิสของโพลิไวนิลอะซิเตตได้เป็นโพลิไวนิลแอลกอฮอล์

D.3 โพลิเมอร์ไรเซชันแบบแขวนลอย (Suspension Polymerization) โพลิเมอร์ไรเซชันแบบนี้อาจเรียกว่าแบบกระจาย (Dispersion) หรือบางครั้งเรียกว่าโพลิเมอร์ไรเซชันแบบไข่มุกหรือแบบเม็ด (Pearl or Bead Polymerization)

โพลิเมอร์ไรเซชันแบบแขวนลอยมีลักษณะคล้ายคลึงกับโพลิเมอร์ไรเซชันแบบบัลด์มาก ซึ่งประกอบด้วยตัวริเริ่มละลายในโมโนเมอร์ แตกต่างกันเพียงว่าโมโนเมอร์ถูกแยกออกจากกัน ในรูปของหยดเล็กแขวนลอยอยู่ในตัวกลางเท่านั้น แต่วิธีนี้มีข้อดีที่ว่าในตัวกลางคอยทำหน้าที่รับและกระจายความร้อนของปฏิกิริยา จึงช่วยขจัดปัญหาการควบคุมอุณหภูมิและความหนืด

โพลิเมอร์ที่มีความสำคัญในเชิงการค้าที่เตรียมโดยวิธีการผลิตแบบนี้ได้แก่ โพลิสไตรีน (PS), โพลีเมทิลเมทาคริเลต (PMMA), โพลิไวนิลคลอไรด์ (PVC)

D.4 โพลิเมอร์ไรเซชันแบบอิมัลชัน (Emulsion Polymerization) เทคนิคนี้มีน้ำเป็นตัวกลางเช่นเดียวกับกรณีของโพลิเมอร์ไรเซชันแบบแขวนลอย แต่มีข้อแตกต่างที่สำคัญ 2 ข้อคือตัวริเริ่มอยู่ในน้ำแทนที่จะละลายอยู่ในโมโนเมอร์ และขนาดของหยดโมโนเมอร์เล็กกว่ามาก ส่งผลให้โพลิเมอร์ที่ได้มีขนาดเล็กกว่าแบบแขวนลอยและเทคนิคนี้แตกต่างจากวิธีโพลิเมอร์ไรเซชันอื่น ๆ คือมีการใช้อิมัลซิไฟเออร์ (Emulsifier) เช่น สบู่ในกระบวนการด้วย

โพลิเมอร์ไรเซชันแบบอิมัลชันนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเทคนิคที่ใช้ในการสังเคราะห์โคโพลิเมอร์ของสไตรีนและบิวตะไดอิน ซึ่งเป็นยางสังเคราะห์ที่ผลิตขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

องค์ประกอบหลักในกระบวนการเกิดโพลิเมอร์ไรเซชันแบบอิมัลชัน ได้แก่

1. คูโมโนเมอร์ ที่ไม่ละลายน้ำหรือละลายน้ำได้น้อยมาก
2. ตัวกลาง (Dispersing media) ซึ่งได้แก่น้ำ
3. ตัวอิมัลซิไฟเออร์ (Emulsifier) ซึ่งได้แก่สบู่หรือผงซักฟอก ทำหน้าที่ลดความตึงผิวของน้ำเพื่อให้เกิดภาวะอิมัลชัน
4. ตัวริเริ่มที่สามารถละลายน้ำได้ สารริเริ่มที่ใช้ได้แก่โพแทสเซียมเปอร์ซัลเฟต

5. ตัวย่ายลุกโซ่ สารที่ใช้เป็นสารจำพวกเมอร์แคปตัน (Mercaptan, RSH) ซึ่งในกรณีนี้ใช้สารลอริลเมอร์แคปตัน (Lauryl Mercaptan) ทำหน้าที่ควบคุมน้ำหนักโมเลกุลของโพลิเมอร์

ตัวอย่างโพลิเมอร์ที่เตรียมโดยโพลิเมอร์ไรเซชันแบบอิมัลชันได้แก่ อะคริลิกอิมัลชัน, ยางสังเคราะห์ซึ่งเป็นโคโพลิเมอร์ของสไตรีนและบิวตะไดอิน

E. โพลิเมอร์ไรเซชัน เมื่อแบ่งตามความเป็นเนื้อเดียวกันของโพลิเมอร์ได้ 2 ชนิด

E.1 ระบบเนื้อเดียวกัน (Homogeneous System) เป็นระบบโพลิเมอร์ไรเซชันที่ทั้งสารตั้งต้นคือโมโนเมอร์หรือคูโมโนเมอร์, ตัวทำละลาย (ถ้ามี), ตัวเร่งหรือตัวริเริ่ม ตลอดจนผลิตภัณฑ์คือ โพลิเมอร์หรือโคโพลิเมอร์ สามารถละลายซึ่งกันและกันได้ เทคนิคโพลิเมอร์ไรเซชันที่จัดเป็นแบบระบบเนื้อเดียวกันได้แก่ แบบบัลค์ (Bulk) และแบบสารละลาย (Solution)

ตารางที่ 2.1 เทคนิคโพลิเมอร์ไรเซชันที่นิยมใช้ในการผลิตโพลิเมอร์ที่สำคัญในเชิงการค้า

โพลิเมอร์	เทคนิคโพลิเมอร์ไรเซชัน
Polycarbonates	บัลค์
Polyethylene (Low density)	บัลค์
Polyethylene (High density)	สารละลาย
Polymethyl methacrylate (PMMA)	บัลค์, แชนวอลอย
Polyvinylchloride (PVC)	บัลค์, อิมัลชัน, แชนวอลอย
Polyvinyl alcohol	แชนวอลอย
Polypropylene	สารละลาย
Polystyrene (PS)	บัลค์, แชนวอลอย
Polyvinyl acetate (PvAc)	อิมัลชัน, สารละลาย
Acrylic Emulsion	อิมัลชัน
Polyisoprene	สารละลาย
Styrene-butadiene copolymer	อิมัลชัน
Polyformaldehyde	สารละลาย
Poly (6-aminocaproic acid) (nylon6)	บัลค์

E.2 ระบบเนื้อผสม (Heterogeneous System) เป็นระบบโพลิเมอร์โรเซชันที่สารใดสารหนึ่งหรือมากกว่าไม่สามารถละลายได้ในสารอื่นๆ ในระบบ เช่น ตัวเร่งไม่ละลายในตัวทำละลาย, ผลิตภัณฑ์หรือโพลิเมอร์ที่ได้ไม่ละลายในตัวทำละลาย (ถ้ามี) หรือในโมโนเมอร์หรือคูโมโนเมอร์ที่ใช้, ตัวเร่งไม่ละลายในโมโนเมอร์หรือโพลิเมอร์ที่ได้ เป็นต้น เทคนิคโพลิเมอร์โรเซชันแบบเนื้อผสมได้แก่ แบบแขวนลอย (Suspension) แบบอิมัลชัน (Emulsion) และแบบโพลิเมอร์ตกตะกอนออกจากสารละลาย

โดยที่ผ่านมามีผู้ทำการศึกษาการควบคุมการเกิดปฏิกิริยา ดังนี้

ธนากร บุตรถาราม (2541) ได้ทำการศึกษาการควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์โพลิเมอร์แบบเซมิแบตช์โดยใช้จีเอ็มซี ซึ่งโพลิเมอร์ที่ทำการศึกษาคือไวโนลอะคริลอิมัลชัน

นุศรา บุญประเสริฐ (2542) ได้ทำการศึกษาการประยุกต์ควบคุมแบบเจเนริกโมเดลสำหรับเครื่องปฏิกรณ์การเกิดโพลิไวโนลคลอไรด์

2.2 ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปฏิกรณ์

เครื่องปฏิกรณ์การผลิตโพลิเมอร์โรเซชัน (Polymerization Reactor) ส่วนใหญ่มีลักษณะความไม่เป็นเชิงเส้นสูงและซับซ้อน (Complex Nonlinear Behavior) จากทฤษฎีและการทดลองพบว่ากระบวนการมีหลายสถานะคงตัว (Steady State Multiplicities), มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงค่าพารามิเตอร์ (Parameter Sensitivity) และข้อจำกัดในการเกิดโพลิเมอร์โรเซชันแบบพรีเรตดิกลของโมโนเมอร์บางตัวในเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง (Continuous Stirred Reactors) ดังนั้นจึงต้องมีการเลือกเครื่องปฏิกรณ์ให้เหมาะสมกับกระบวนการผลิต

2.2.1 ชนิดของเครื่องปฏิกรณ์ที่ใช้ในอุตสาหกรรม

เครื่องปฏิกรณ์ที่นิยมใช้ในอุตสาหกรรมการสังเคราะห์โพลิเมอร์มีดังนี้

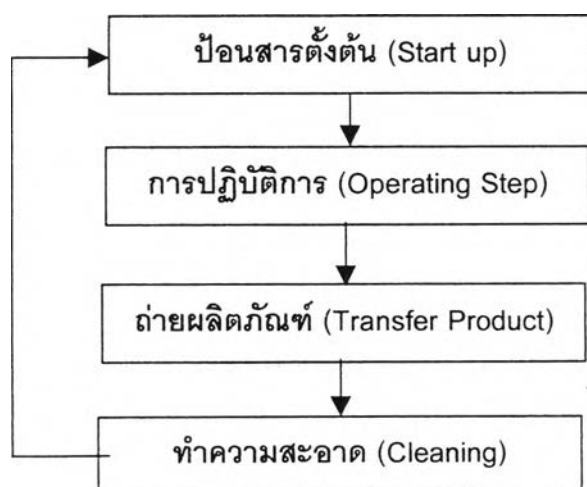
- A. เครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ (Batch Reactor)
- B. เครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง (Continue Stirred Reactor and Plug Flow Reactor)
- C. เครื่องปฏิกรณ์แบบเซมิ-แบตช์ (Semi-Batch Reactor)

A. เครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ (Batch Reactor)

เครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์เป็นการป้อนสารตั้งต้นเข้าในเครื่องปฏิกรณ์โดยอาศัยช่วงเวลาของการเกิดปฏิกิริยาที่สมบูรณ์เป็นตัวกำหนดการสิ้นสุดของกระบวนการ ถ้ามีการควบคุมสภาวะการผลิตได้ตามสภาวะที่ต้องการ พบว่าการเกิดปฏิกิริยาจะเกิดได้อย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นถ่ายผลิตภัณฑ์ออกจากเครื่องปฏิกรณ์ เครื่องปฏิกรณ์แบบนี้นิยมใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ต้องการผลผลิตสูง ๆ (High Percent Conversion) ผลิตภัณฑ์ที่มีราคาแพงหรือต้องการมีการควบคุมการผลิตที่เข้มงวด โดยเครื่องปฏิกรณ์แบบนี้สามารถเริ่มต้นการผลิตได้ง่ายแต่ต้องใช้แรงงานมาก และต้องสูญเสียเวลาในการผลิต เนื่องจากต้องเสียเวลาในการทำความสะอาด โดยสามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินการของกระบวนการที่ผลิตโดยใช้เครื่องปฏิกรณ์ชนิดนี้ได้ดังนี้

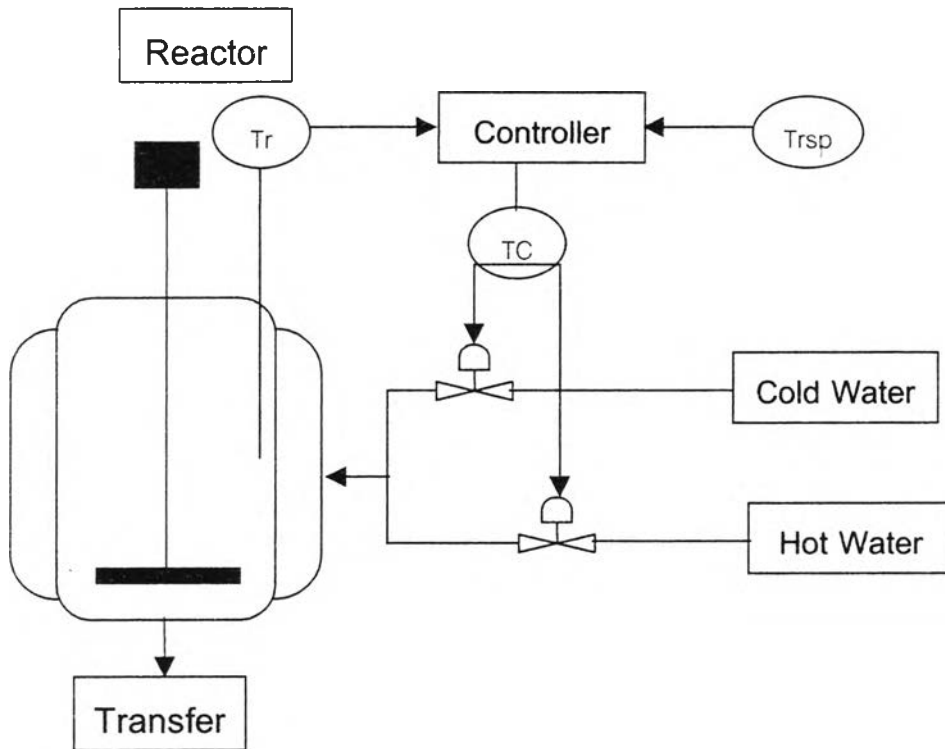
ขั้นตอนการดำเนินการของกระบวนการที่ผลิตโดยใช้เครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์

1. การเริ่มต้นการผลิต (Start up) โดยการป้อนสารตั้งต้นแต่ละชนิดลงในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ (Batch Reactor)
2. ขั้นตอนการปฏิบัติการ (Operating Step) โดยให้ความร้อนจนถึงอุณหภูมิเซตพอยต์ ซึ่งเป็นอุณหภูมิที่สามารถทำปฏิกิริยาได้ และปล่อยน้ำเย็นเข้าสู่แจ็กเก็ตเพื่อถ่ายเทความร้อนที่คายออกจากปฏิกิริยา เพื่อควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ที่อุณหภูมิเซตพอยต์ที่ต้องการจนกระทั่งเกิดปฏิกิริยาสมบูรณ์ และทำให้เย็นอย่างรวดเร็วเพื่อหยุดปฏิกิริยา

รูปที่ 2.1 ขั้นตอนการดำเนินการของกระบวนการโดยใช้เครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์

3. การถ่ายผลิตภัณฑ์ (Transfer Product) โดยการถ่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้ออกจากเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการอื่น ๆ หรือบรรจุออกเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป
4. การทำความสะอาด (Cleaning) เครื่องปฏิกรณ์เพื่อทำการผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

รูปที่ 2.2 โครงสร้างของการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์

การควบคุมอุณหภูมิของปฏิกิริยาแบบคายความร้อนของเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ทำได้ยากเนื่องจากปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้เกิดความไม่แน่นอนของพารามิเตอร์ต่าง ๆ

1. ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นไม่มีสภาวะคงตัว (Unsteady State) ทำให้เกิดการรันอะเวย์ (Runaway) ของเครื่องปฏิกรณ์ เนื่องจากปริมาณความร้อนที่คายออกมาอย่างต่อเนื่องมากกว่าค่าความร้อนที่ถ่ายออกไปให้กับน้ำหล่อเย็นในแจ๊คเก็ตทำให้เกิดการโอเวอร์ชูตของอุณหภูมิ ดังนั้นการป้องกันการเกิดการโอเวอร์ชูตของอุณหภูมิในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์เป็นสิ่งจำเป็น

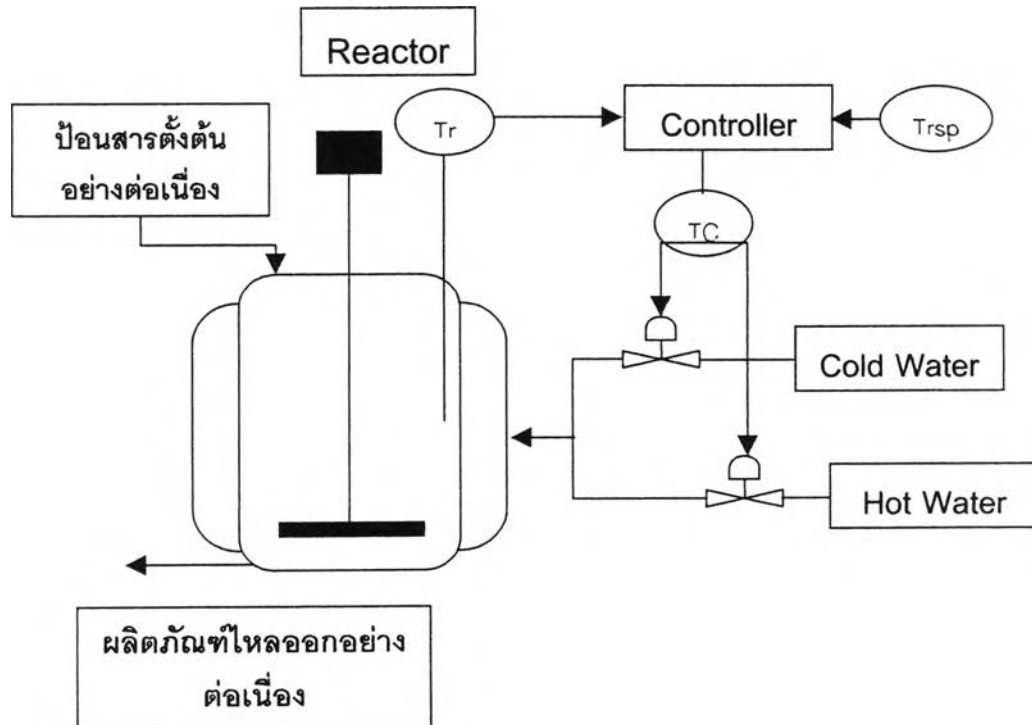
2. ผลของคุณสมบัติของสารภายในเครื่องปฏิกรณ์ที่เปลี่ยนแปลงตามเวลา เช่น ความหนาแน่น, ความหนืด ฯลฯ ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนของค่าสัมประสิทธิ์การถ่ายเทความร้อนและพารามิเตอร์ต่าง ๆ ในระบบ

3. แบบจำลองทางจลนศาสตร์เคมีของกระบวนการการเกิดโพลิเมอร์ที่ถูกต้อง เพื่อให้การออกแบบจำลองของกระบวนการอยู่ในรูปที่ง่ายและน่าเชื่อถือ

กระบวนการเกิดปฏิกิริยาในเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์จะมีความสำคัญมากขึ้น ถ้าสามารถทำให้วงจรขั้นตอนการดำเนินการของกระบวนการทำได้อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือพิจารณาออกแบบวงจรให้สั้นลงได้ เนื่องจากสภาวะการดำเนินการปฏิกิริยา (อุณหภูมิ, ความดัน ฯลฯ) ขึ้นกับเวลา ดังนั้นอาจหาสภาวะการดำเนินการปฏิกิริยาที่เหมาะสมและสามารถทำการควบคุมที่สภาวะนั้นๆ เพื่อทำให้ปริมาณของผลิตภัณฑ์ที่ได้มากขึ้น โครงสร้างของการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์แสดงดังรูปที่ 2.2

B. เครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง (Continue Stirred Reactor and Plug Flow Reactor)

เครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องนิยมใช้มากเนื่องจากการควบคุมอุณหภูมิสามารถทำได้ง่าย เพราะกระบวนการแบบต่อเนื่องนี้มีสภาวะคงตัว (Steady State) เนื่องจากการไหลเข้าของสาร

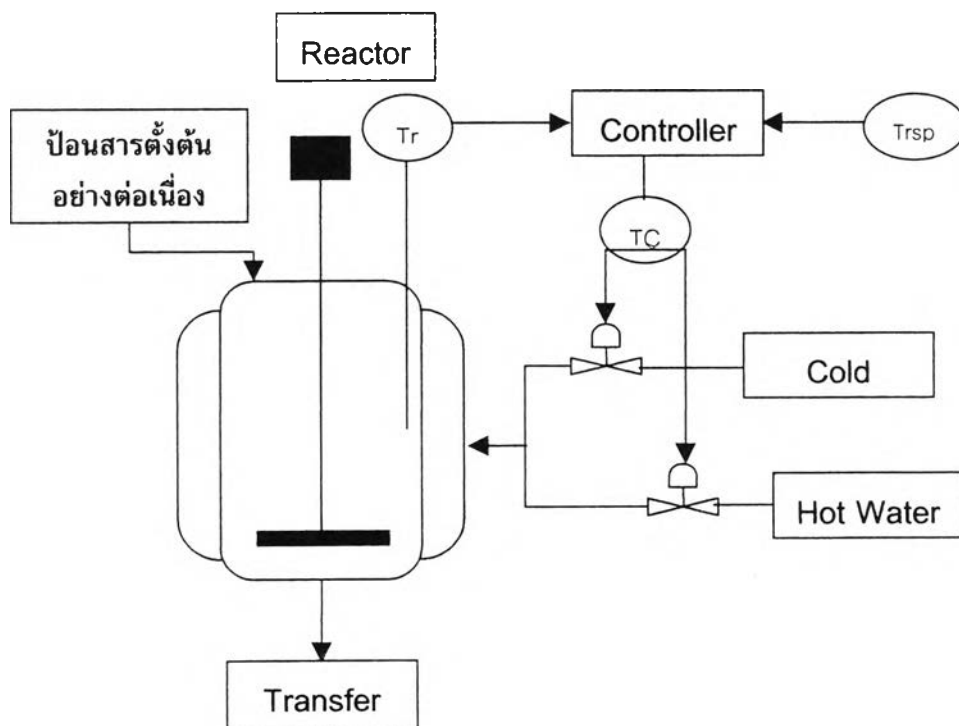

รูปที่ 2.3 โครงสร้างของการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่อง

ตั้งต้นและไหลออกของสารผลิตภัณฑ์เกิดขึ้นตลอดเวลา และความร้อนที่ปล่อยออกมามีค่าน้อย แต่เปอร์เซ็นต์คอนเวอร์ชันของสารตั้งต้นต่อปริมาตรของเครื่องปฏิกรณ์มีค่าน้อย เพราะฉะนั้นในการออกแบบเครื่องปฏิกรณ์แบบนี้ในกรณีที่ต้องการเปอร์เซ็นต์คอนเวอร์ชันสูง ๆ จำเป็นต้องออกแบบเครื่องปฏิกรณ์ให้มีขนาดใหญ่ หรือใช้เครื่องปฏิกรณ์หลาย ๆ ตัวมาต่อกันแบบอนุกรม โครงสร้างของการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์แบบต่อเนื่องแสดงดังรูปที่ 2.3

C. เครื่องปฏิกรณ์แบบเซมิ-แบตช์ (Semi-Batch Reactor)

เครื่องปฏิกรณ์แบบเซมิ-แบตช์มีการควบคุมการป้อนสารตั้งต้นเข้าในเครื่องปฏิกรณ์ตามอัตราและเวลาที่กำหนด ทำให้ความร้อนที่ปล่อยออกมาจึงน้อยกว่าเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ ส่งผลให้การควบคุมอุณหภูมิสามารถทำได้ง่าย ซึ่งพบว่าเครื่องปฏิกรณ์แบบเซมิ-แบตช์นิยมในกรณีที่ปฏิกิริยามีสารตั้งต้นเป็นสารที่ว่องไวในการเกิดปฏิกิริยาได้หลายทาง ซึ่งทำให้เกิดผลิตภัณฑ์หลายตัว โดยในกรณีนี้เครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ไม่สามารถใช้งานได้เนื่องจากในช่วงต้นของการเกิดปฏิกิริยาความเข้มข้นของสารตั้งต้นมีปริมาณมากจึงเป็นการเสี่ยงต่อการเกิดปฏิกิริยาข้างเคียง โครงสร้างของการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์แบบเซมิแบตช์แสดงดังรูปที่ 2.4

รูปที่ 2.4 โครงสร้างของการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์แบบเซมิ-แบตช์

2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเครื่องปฏิกรณ์โพลีเมอร์ไรเซชัน

Takeichiro Takamatsu และคณะ (1988) ได้เสนอตัวควบคุมแบบอะแดปทีฟอินเตอร์นอล (Adaptive Internal Model Controller, AIMC) สำหรับควบคุมอุณหภูมิและความเข้มข้นของโพลิสไตรีนในเครื่องปฏิกรณ์โพลีเมอร์ไรเซชันแบบแบตช์ เพื่อให้ได้โพลีเมอร์ที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ

B.A Lundberg และ L.W Bezanson. (1990) กล่าวถึงความทนทานของการควบคุมแบบเจเนริกโมเดล โดยใช้อนุพันธ์การป้อนกลับ (Derivative Feedback)

Masoud Soroush และ Costas Kravaris (1992) ได้เสนอการควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์โพลีเมอร์ไรเซชันแบบแบตช์ของเมธิลเมทาครีเลต โดยใช้ตัวควบคุมจีแอลซี (Globally Linearizing Control, GLC) ซึ่งเป็นการควบคุมที่อาศัยแบบจำลองของกระบวนการ โดยพบว่าตัวควบคุมแบบนี้ใช้ได้กับระบบที่มีความไม่เป็นเชิงเส้นสูง

T. Peterson และคณะ (1992) ได้เสนอการควบคุมแบบไดนามิกส์เมตริกส์ (Dynamic Matrix Control) สำหรับเครื่องปฏิกรณ์แบบเคมี-แบตช์ ซึ่งใช้กับระบบที่ไม่เป็นเชิงเส้นได้ และพบว่าสามารถควบคุมอุณหภูมิได้อย่างมีประสิทธิภาพ

R.W. Chylla และ D. Randall Haase (1993) ได้เสนอการควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์แบบเคมี-แบตช์ โดยกล่าวว่าการควบคุมอุณหภูมิทำได้ยาก โดยพบว่าเครื่องปฏิกรณ์แบบเคมี-แบตช์ จะมีการเติมสารตั้งต้นลงในเครื่องปฏิกรณ์อย่างต่อเนื่องทำให้คุณสมบัติทางกายภาพ อาทิเช่น น้ำหนัก, ความจุความร้อนจำเพาะ และสัมประสิทธิ์ของการถ่ายเทความร้อนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งการควบคุมแบบพีไอดีไม่สามารถควบคุมได้ดี

G. Defaye และคณะ (1993) ได้เสนอตัวควบคุมแบบอะแดปทีฟ-พรีดิกทีฟ (Adaptive Predictive Controller) สำหรับควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์แบบเคมี-แบตช์ โดยมีการประมาณค่าโดยใช้เทคนิคอาร์แอลเอส (RLS Techniques)

Timothy J. Crowley และ Kyu Yong Choi (1997) เสนอการคำนวณค่าการกระจายของความยาวสายโซ่ (Chain Length Distribution) โพลีเมอร์ที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาฟรีเรดิกัลโพลีเมอร์ไรเซชันของไวนิลโมโนเมอร์ โดยใช้สมการจลนศาสตร์ของโพลีเมอร์ไรเซชัน (Polymerization Kinetic Equations) และสมการการเคลื่อนที่ของน้ำหนักโมเลกุล (Molecular Weight Moment Equations)

A. Helbig และคณะ (1998) เสนอการควบคุมแบบโมเดลพรีดิกทีฟ (Model Predictive Control) สำหรับปฏิกิริยาคอลลิมेटริกของระบบของเหลว-ไอ (Vapor-liquid system) ซึ่งเป็นระบบไอโซเทอร์มอลในเครื่องปฏิกรณ์แบบเคมี-แบตช์

2.3.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมแบบเจเนริกโมเดล

Lee และ Sullivan (1988) ได้เสนอการควบคุมแบบเจเนริกโมเดล (Generic Model Control, GMC) ซึ่งเป็นการควบคุมที่อาศัยแบบจำลองของกระบวนการ โดยแบบจำลองที่ใช้ในการควบคุมเป็นแบบจำลองเชิงเส้นหรือไม่เชิงเส้นก็ได้ ทำให้การควบคุมแบบเจเนริกโมเดลไม่จำเป็นต้องทำให้เป็นเชิงเส้นก่อน แต่การประยุกต์ใช้งานของตัวควบคุมจะใช้ได้ในระบบซึ่งมีความเชิงเส้นในตัวแปรปรับ (Linear in Control) หรือระดับกำลังหนึ่งเท่านั้น โดยตัวควบคุมแบบนี้มีเทคนิคการปรับตัวควบคุมโดยการปรับจูนค่าพารามิเตอร์เพียง 2 ค่า เพื่อให้ได้การตอบสนองของระบบที่ต้องการ

Barry J และคณะ (1989) ได้ประยุกต์ใช้อัลกอริธึมแบบเจเนริกโมเดล ของ Lee และ Sullivan (1988) ในการควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์แบบแบตช์ของปฏิกิริยาคายความร้อน โดยวิธีการควบคุมแบบดูอัลโหมด (Dual Mode Control) เพื่อทำการทดลองและอาศัยการประมาณค่าความร้อนที่เกิดจากปฏิกิริยาของ Jutan และ Uppal (1984) โดยมีการใช้วิธีนี้กับเครื่องปฏิกรณ์ในอุตสาหกรรม ซึ่งวิธีนี้เป็นการใช้การควบคุมแบบลูฟเปิดในการกำหนดโปรไฟล์ที่เหมาะสมในช่วงการให้ความร้อนกับสารในเครื่องปฏิกรณ์ โดยการให้ความร้อนจนกระทั่งอุณหภูมิถึงอุณหภูมิเซตพอยต์ที่กำหนดไว้ และเปลี่ยนเป็นการให้น้ำหล่อเย็นเพื่อควบคุมอุณหภูมิที่เกิดจากการคายความร้อนให้อยู่ในค่าอุณหภูมิเซตพอยต์ที่กำหนดไว้ กล่าวคือเพื่อให้อัตราการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิเป็นศูนย์ ซึ่งเมื่อถึงจุดนี้ตัวควบคุมป้อนกลับมาตรฐาน (Standard Feedback Controller) สามารถเปิดสวิตช์เพื่อใช้ในการรักษาอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์ให้ค่าที่อยู่ที่อุณหภูมิเซตพอยต์ ซึ่งการควบคุมแบบดูอัลโหมดคือต้องการนำอุณหภูมิของสารในเครื่องปฏิกรณ์ให้ถึงอุณหภูมิเซตพอยต์ให้เร็วที่สุดผลการควบคุมนี้สามารถควบคุมอุณหภูมิของกระบวนการเกิดปฏิกิริยาคายความร้อนได้เป็นอย่างดี แต่การประมาณค่าความร้อนยังไม่มีดี

P.Kittisupakorn และ L.S. Kershenbaum (1994) เสนอวิธีการประมาณค่าความร้อนที่เกิดจากปฏิกิริยาโดยใช้ตัวกรองคาลมาน (Kaman Filter) ร่วมการควบคุมแบบเจเนริกโมเดล

โดยพบว่าการประมาณค่าความร้อนที่เกิดจากปฏิกิริยาสามารถประมาณความร้อนได้ใกล้เคียงกับความร้อนที่เกิดขึ้นจริง นั้นแสดงว่าสามารถควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์ได้เป็นอย่างดี มีความทนทานสูงและสามารถประยุกต์ใช้กับกระบวนการจริงได้ดีกว่าการควบคุมแบบพีไอดี

ธนากร บุตรถาราม (2542) ได้เสนอการควบคุมอุณหภูมิของเครื่องปฏิกรณ์โพลีเมอร์แบบเคมี-แบตเตอรี่ โดยใช้ในการควบคุมแบบเจเนริกโมเดล ซึ่งใช้แบบจำลองทางจลนศาสตร์ของ Teymour การเกิดปฏิกิริยาอิมัลชันโพลีเมอร์ไรเซชันมีแบบจำลองเป็นแบบไม่เป็นเชิงเส้นสูง และมีการใช้ตัวประมาณความร้อนออนไลน์ในการประมาณค่าความร้อน โดยพบว่าการควบคุมแบบเจเนริกโมเดลจะให้ผลดีกว่าการควบคุมแบบพีไอดี

นุศรา บุญประเสริฐ (2543) ได้เสนอการประยุกต์ใช้ตัวควบคุมแบบเจเนริกโมเดลสำหรับเครื่องปฏิกรณ์การเกิดโพลีเมอร์ไวนิลคลอไรด์และมีการใช้ตัวประมาณความร้อนออนไลน์ในการประมาณค่าความร้อน โดยพบว่าการควบคุมแบบเจเนริกโมเดลจะให้ผลดีกว่าการควบคุมแบบพีไอดี